

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Ιστορία της πόλης και της πολεοδομίας

Ενότητα 1: Αντικείμενο και εννοιολογικοί
προσδιορισμοί

Δώρα Μονιούδη-Γαβαλά

Σχολή Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και
Νέων Τεχνολογιών

Στόχος - περιεχόμενο μαθήματος

Στόχος του μαθήματος είναι η παρουσίαση της «ανάδυσης» της ελληνικής πόλης μετά τη δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους (1830), της πορείας της μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα και των πηγών έρευνας για το θέμα.

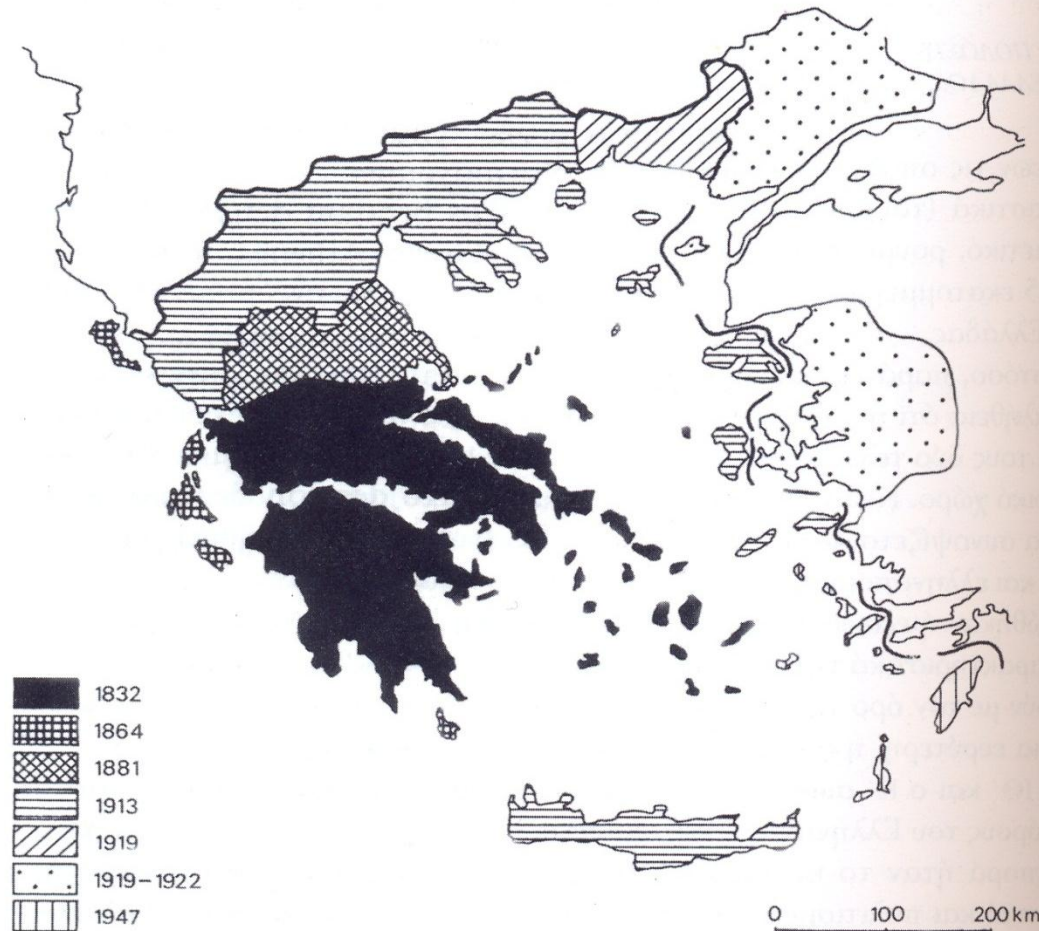
Γίνεται αναφορά στην πολεοδομική πολιτική «εκ του μηδενός», στους στόχους και τα μέσα του νεαρού βασιλείου. Η οικιστική ανασυγκρότηση περιγράφεται ως το αποτέλεσμα των ιδεολογικών επιλογών του κράτους και της συμμετοχής, μετά τις πρώτες δεκαετίες, των τοπικών κοινωνιών (των Δήμων και των κατοίκων).

Αναφέρονται οι βασικές παράμετροι επιρροής στην εξέλιξη των οικισμών.

Παρουσιάζονται αδρομερώς οι διαθέσιμες πρωτογενείς πηγές της έρευνας: η πολεοδομική νομοθεσία (κείμενα και σχέδια), τα στοιχεία στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, στα πρακτικά των δημοτικών συμβουλίων κ. ά. και η συμβολή των νέων τεχνολογιών στην ερευνητική διαδικασία.

Οι επεκτάσεις του ελληνικού κράτους

Πηγή: Γ.-Σ. Πρεβελάκης, *Επιστροφή στην Αθήνα*, Αθήνα 2001

Οι επεκτάσεις της Ελλάδας

Ερωτήματα

- *Ποια ήταν η πολεοδομική πολιτική του νεοελληνικού κράτους;*
Αναδιάρθρωση της χώρας με ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων πόλεων, δημιουργία νέων πόλεων και ιεράρχηση του δικτύου των οικισμών. Περιέλαβε τόσο την ανασύνθεση της υπάρχουσας οικιστικής ιεραρχίας και την ανακατανομή του πληθυσμού, όσο και την έγκριση νέου θεσμικού πλαισίου και σχεδίων.
- *Ποιές ήταν οι θέσεις του νεαρού βασιλείου για την οργάνωση του χώρου των πόλεων; Γιατί επέλεξε το συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης και είχε άλλες επιλογές;*
Ο ελλαδικός χώρος μετά την Ανεξαρτησία οργανώθηκε με στόχο την τακτική και υγιεινή πόλη, ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πολιτιστικά πρότυπα. Το νέο κράτος είχε ως πρότυπο τον δυτικό νεωτερισμό. Δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα κατάλοιπα της οθωμανικής διοίκησης ή των δομών που επιβίωσαν μετά την Ανεξαρτησία. Έπρεπε το συντομότερο να τα ανατρέψει και να τα αντικαταστήσει με διοίκηση και συστήματα δυτικού τύπου.
- *Ποια ήταν τα μέσα για την οργάνωση του χώρου των πόλεων;*
Το θεσμικό πλαίσιο και ο σχεδιασμός των πόλεων.
- *Προσπάθησε το κράτος μέσω της μορφής της πόλης να δημιουργήσει μια ταυτότητα;*
Η επιδιωκόμενη εθνική ταυτότητα βασίστηκε στο αρχαίο ελληνικό παρελθόν.
- *Χαρακτηρίστηκε από ιδιαιτερότητες ή από ομοιογένεια ο πολεοδομικός σχεδιασμός;*
- *Ποιες ήταν οι τομές που εφαρμόστηκαν;*
Σε επίπεδο χωροταξίας, πολεοδομίας, αρχιτεκτονικής.

Τα κύρια σημεία της πολεοδομικής πολιτικής του νεοελληνικού κράτους (1/3)

- Η καταγραφή των κρατικών παρεμβάσεων για την πολεοδομική ανασυγκρότηση της Παλιάς Ελλάδας δίνει την εικόνα της δημιουργίας πολεοδομικής πολιτικής «εκ του μηδενός». Το νεαρό βασίλειο επέλεξε την εφαρμογή νέων θεσμών με νέα πρόσωπα, αντικαθιστώντας πλήρως τη μέχρι τότε διαμορφωμένη κατάσταση. Προχώρησε στη συγκρότηση ενός συγκεντρωτικού κέντρου λήψης αποφάσεων με έδρα την πρωτεύουσα, την Αθήνα, με στόχο να αλλάξει πλήρως το αστικό τοπίο.
- Στα πρώτα χρόνια της οθωνικής βασιλείας οι Βαυαροί κατέλαβαν όλες τις διοικητικές θέσεις, ενώ οι Έλληνες είχαν τοποθετηθεί σε δευτερεύουσες θέσεις τοπικής σημασίας. Η αρμόδια για τα πολεοδομικά ζητήματα διοικητική ιεραρχία προχώρησε σε θεσμοθέτηση συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου, στοχεύοντας στη δημιουργία ενός δικτύου αστικών οικισμών με ευρωπαϊκού τύπου δομές στην οργάνωση του χώρου. Το θεσμικό πλαίσιο και ο σχεδιασμός των πόλεων και συνοικισμών οργανώθηκαν και επιβλήθηκαν «άνωθεν», χωρίς τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, τουλάχιστον το πρώτο χρονικό διάστημα, και εισήγαγαν καινοτομίες άγνωστες μέχρι τότε, τόσο στο σχέδιο των πόλεων όσο και στη μορφολογία των κτηρίων.

Τα κύρια σημεία της πολεοδομικής πολιτικής του νεοελληνικού κράτους (2/3)

- Οι αλλαγές στο χώρο υπήρξαν μεγάλες. Στην Παλιά Ελλάδα δεν υπήρχε αστική παράδοση τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Οι οικισμοί της εποχής θα πρέπει να χαρακτηριστούν «κώμες» και όχι πόλεις, με κύρια χαρακτηριστικά το ακανόνιστο οδικό δίκτυο, την έλλειψη δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης, την προμήθεια νερού από τις στέρνες και τις κοινοτικές βρύσες. Ο ελλαδικός χώρος μετά την Ανεξαρτησία οργανώθηκε με στόχο την τακτική και υγιεινή πόλη, ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πολιτιστικά πρότυπα. Ο σχεδιασμός της μεγάλης πλειοψηφίας των πόλεων έδινε το βάρος σε ορθολογικούς και συνετούς στόχους και όχι σε μορφολογικές επιδόσεις. Ευθύγραμμες οδοί με σταθερό πλάτος, πλατείες κατανεμημένες στην πόλη, δημόσια καταστήματα σε επιλεγμένες θέσεις, αποτελούσαν μεγάλες καινοτομίες. Τα σχέδια έπρεπε να αναδείξουν τις πόλεις ως κέντρα μιας συγκεντρωτικής, σύγχρονης ευρωπαϊκής μοναρχίας, να αναδείξουν τις αρχαιότητες και να ανταποκριθούν στις ανάγκες των κατοίκων τους, συμβολίζοντας την αναγέννηση της χώρας και τον προσανατολισμό της προς τη Δύση.

Τα κύρια σημεία της πολεοδομικής πολιτικής του νεοελληνικού κράτους (3/3)

- Μεγάλες αλλαγές χαρακτήρισαν, εκτός από την πολεοδομία, την αρχιτεκτονική της Παλιάς Ελλάδας. Η παραδοσιακή δόμηση αντικαταστάθηκε από τον νεοκλασικισμό. Με τον νεοεισαχθέντα κλασικιστικό ρυθμό εφαρμόστηκαν νέες μορφές και τεχνικές κατασκευής, διαφορετικές από αυτές που χρησιμοποιούσαν οι κτίστες μέχρι τότε. Ο νεοκλασικισμός στην Ελλάδα συνδέθηκε με τον οραματικό στόχο της εθνικής αναγέννησης και της αναβίωσης του ελληνικού κλασικού αρχιτεκτονικού προτύπου. Η νέα μορφολογία που ήρθε κυρίως με τον Όθωνα και τους Βαυαρούς ταυτίστηκε με την τέχνη των αρχαίων προγόνων, έχοντας ενθουσιώδη αποδοχή από την κοινωνία. Αποτελούσε τη μόνη κατάλληλη αρχιτεκτονική για το νέο ελληνικό κράτος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Δώρα Μονιούδη-Γαβαλά. «Ιστορία της πόλης και της πολεοδομίας. Αντικείμενο και εννοιολογικοί προσδιορισμοί». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/CULTURE118>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Αρχειακές πηγές:

- Γενικά Αρχεία του Κράτους /Κεντρική Υπηρεσία:
  - το Αρχείο Σχεδίων Πόλεων,
  - το Αρχείο της Γραμματείας/Υπουργείου επί των Εσωτερικών,
  - το Αρχείο της Γραμματείας/Υπουργείου επί των Οικονομικών,
  - το Αρχείο της Γραμματείας/Υπουργείου επί των Στρατιωτικών

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

- Γενικά Αρχεία του Κράτους/Αρχεία νομών
- Αρχεία Υ.Π.Ε.Κ.Α.
- Αρχεία Δήμων, Πρακτικά δημοτικών συμβουλίων
- Αρχεία συμβολαιογράφων
- Εφημερίδες

